

**ВІДОБРАЖЕННЯ ВЕРБАЛІЗОВАНИХ ЕЛЕМЕНТІВ КОНЦЕПТІВ EAST ТА WEST
У АНГЛОМОВНІЙ НАУКОВІЙ ТА НАЇВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ**

В статті досліджується семантичний об'єм лексем *East* та *West* у складі вербалізованого макроконцепту СТОРОНИ СВІТУ. Розглядаються розбіжності понять Схід та Захід у наївній та науковій картині світу, а також пов'язаних з ними традиційних та наукових уявлень, що відбиваються в мові та мовленні.

Ключові слова: наївна та наукова картина світу, мовна картина світу.

Красницкая К.В. Отражение вербализованных элементов концептов EAST и WEST в англоязычной научной и наивной картине мира. В статье исследуется семантический объем лексем *East* и *West* в составе вербализованного макроконцепта СТОРОНЫ СВЕТА. Рассматриваются расхождения понятий Восток и Запад в наивной и научной картине мира, а также связанных с ними традиционных и научных представлений, которые отображаются в языке и речи.

Ключевые слова: наивная и научная картина мира, языковая картина мира.

Krasnycka K.V. The Reflection of the verbalized elements of the concepts EAST and WEST in the English-language scientific and naive world-image. This article is dedicated to the study of the semantic scope of the lexemes *East* and *West* as constituents of the verbalized macroconcept CARDINAL POINTS OF THE GLOBE. The divergence in the notions East and West in the naïve and scientific world-image and also the reflection of the traditional and scientific notions connected with them in language and speech are dwelt upon in the following work.

Key words: naïve and scientific world-image, linguistic world-image.

Метою статті є виявлення розбіжностей у сприйнятті лексем *East* та *West* у наївній та науковій картині світу.

Об'єктом дослідження виступають культурні та наукові уявлення про Захід (*the West*) та Схід (*the East*).

Предметом дослідження були обрані лексеми *East* та *West*, що є вербалізаторами двох із чотирьох концептів-конституентів макроконцепту СТОРОНИ СВІТУ і контексти, в яких виявляються культурно-історичні та загальнонаукові уявлення про схід та захід.

Матеріалом дослідження слугував лексикографічний матеріал – загальним числом 164 словникові статті, а також 28 англомовних романів і 2 збірки оповідань, з яких методом суцільної вибірки було відібрано корпус текстових фрагментів (3000 одиниць) дискурсивної узуалізації усіх чотирьох концептів-складників макроконцепту СТОРОНИ СВІТУ.

До семантичного складу вербалізаторів всіх концептів-конституентів макроконцепту CARDINAL POINTS OF THE GLOBE входить семема “країна або територія, що лежить у напрямі однієї зі сторін світу”. Це значення вербалізують лексеми *the East* (*Схід*), *the West* (*Захід*), *the South* (*Південь*), *the North* (*Північ*). Капіталізація першої літери та визначений артикль є смислорозрізнавальними формальними елементами для цих семем. В ході дослідження було виявлено, що денотат цієї групи значень не завжди є цілком конкретизованим. Особливі труднощі викликає визначення лексем *the West* та *the East*.

Лексема *east* етимологічно споріднена з протоіндоєвропейським коренем *aus-* із значенням “світанок, схід сонця”. Лексема *west* походить від праіндоєвропейського *wes-* (*вечір*). Сама основа *wes-* імовірно пов'язана з праіндоєвропейським *we-* (*опускатися, рухатися вниз*), що передає напрям руху сонця, яке заходить [Online Etymological Dictionary]. З цих етимологічних визначень випливає, що положення Заходу та Сходу початково було відносним. Як схід сонця, тобто його поява з-за обрію, так і захід сонця, тобто зникнення світила за обрієм можна побачити в будь-якій точці Земної кулі, але вочевидь, неможливо для спостерігача знаходитися «на заході» (*in the West*) або «на сході» (*in the East*), тому що Захід і Схід згідно із прадавніми уявленнями – це не фіксовані території, а певна частина обрію, якої спостерігач не може досягти.

Проведений аналіз лексикографічного та текстового матеріалу доводить існування протиріч між географічною координатною системою та традиційними, культурно та історично обумовленими уявленнями англомовних носіїв про світовий простір. “Наївна картина світу – уявлення про світ пересічних носіїв мови, що ґрунтується на донаукових загальних поняттях і може бути представлене в мові. (...) Наївна картина світу представляє спрощене бачення реальності, схематично-каузальне тлумачення подій, часто скасовує усяку діалектику. Наївна картина світу протиставлена науковій картині – системі знань, що синтезує результати дослідження певних наук із знаннями світоглядного характеру як

результатом цілісного узагальнення пізнавального досвіду людства” [Силіванова: 487-488].

Наукова картина світу передбачає визначення сторін світу на Земній кулі згідно з географічними знаннями людини. Згідно системі географічного орієнтування Земну поверхню охоплює координатна сітка, що складається з паралелей та меридіанів, “координатними осями є екватор та один з меридіанів, що зветься нульовим або початковим” [Дмитрієв 2009, с. 45]. Зокрема, для визначення сходу та заходу “за початок відліку прийнятий меридіан Гринвіча (...), який проходить неподалік від Лондона (там, де розташована Гринвічська обсерваторія)” [Вашенко 1986, с. 107]. “Саме гринвічський меридіан ділить планету Земля на дві півкулі: Східну та Західну” [Дмитрієв 2009, с. 46]. “На схід від нульового меридіана до 180° відраховують східну довготу, на захід від нього – західну” [Вашенко 1986, с.107].

Як наукові так і наївні тлумачення концептів EAST та WEST знайшли відображення в англійській картині світу. Цікаво, що з розглянутих словникових дефініцій лексем *the West* та *the East* лише в одному словнику — [The Webster’s Dictionary 1999] — є згадка саме про Західну півкулю у визначенні лексеми *West*.

Водночас, аналіз лексикографічного матеріалу доводить, що у визначенні території як західної чи східної вирішальну роль грають не географічні, а культурно-історичні реалії. В словниках було зафіксовано два основні критерії “мовного” розподілу Земного простору на схід та захід.

Згідно першого, культурологічного критерію країни так званої «західної» або європейської цивілізації (уся територія європейського континенту та Північна Америка) протиставляються країнам східної цивілізації, тобто Азії (Передня, Середня Азія та Далекий Схід) за культурним принципом. Цей комплекс уявлень про світ зафіксовано в наступних семемах лексеми *west*: узагальнена назва європейської і західно-американської цивілізації [Longman Dictionary of Contemporary English 2000; Longman Dictionary of Language and Culture 2000]; Європа і Америка [The Webster’s Dictionary 1999]. Лексема *West* використовується, коли говорять про розповсюдження капіталістичної цивілізації в країні сходу, також країни, що розвиваються [Longman Dictionary of Contemporary English 2000; Longman Dictionary of Language and Culture 2000; Oxford Advanced Learner’s Dictionary 2000; The Webster’s Dictionary 1999]. У лексеми *East* словники фіксують семему, що позначає ту частину земної кулі, яка лежить на схід від Європи [Oxford Advanced Learner’s Dictionary 2000]; а також все, що несе азіатську культуру, розповсюдження цієї культури в Європі [The Webster’s Dictionary 1999]. Слово *East* є узагальненою назвою культур Азії.

Згідно другого, ідеологічного критерію Схід та Захід протиставляються як колишні комуністичні та капіталістичні країни. Ці компоненти концепту відображені в наступних семемах лексеми *the East*: країни східної Європи і Азії, в яких існували комуністичні режими; та таких семемах лексеми *the West*: Капіталістичні країни західної Європи і Північної Америки, часто в протиставленні країнам колишнього «соціалістичного табору» [Longman Dictionary of Contemporary English 2000; Longman Dictionary of Language and Culture 2000; Oxford Advanced Learner’s Dictionary 2000; The Webster’s Dictionary 1999].

Функціонування цих пар протиставлених одне одному значень спостерігаємо і на мовленнєвому рівні. Досить яскраві приклади знаходимо в романі Г.Гріна *‘The Quiet American’*. Докази розмежування східної та західної цивілізації знаходимо в прикладі (1). Автор використовує займенник першої особи *we*, говорячи про культурні реалії Заходу, і словосполучення з вказівним займенником *these people* для позначення жителів В’єтнаму.

(1) “*Love is a Western word.*” I said. “*We use it for sentimental reasons (...). These people don’t suffer from obsessions*” [Green 2004, с. 123].

Центральною темою роману є проблема взаємовпливу «східної» та «західної» цивілізацій. Носієм останньої є головний герой – американець. Приклади (2), (3) ілюструють іронічний погляд Г.Гріна на стереотипні «зобов’язання» Заходу (*the responsibilities of the West*), який начебто покликаний демократизувати Схід за європейсько-американською моделлю.

(2) ... *His arms [were] full of books (...)* on the **Far East** and the problems of China. (...) *He was absorbed already in the dilemmas of Democracy and the responsibilities of the West* [Green 2004, с. 10].

У прикладі (3) знаходить своє відображення розподіл світу на комуністичний та капіталістичний табір. Заклик відвоювати Схід для демократії (*Win the East for democracy!*) в контексті опису війни у В’єтнамі слід трактувати, як наказ розширювати на території Азії сферу впливу капіталістичних країн.

(3) *He had no more of a notion than any of you what the whole affair’s about, and you gave him money and York Harding’s books on the East and said, ‘Go ahead. Win the East for democracy!’* [Green

2004, с. 24]

У межах території *Сполучених Штатів* лексема *the East* має ще одне специфічне тлумачення: нею позначають територію штатів, що лежать на схід від Міссісіппі і на північ від Огайо; або східна частина США, особливо на схід від Аллеганських гір, від Майна через Меріленд [Longman Dictionary of Contemporary English 2000; Longman Dictionary of Language and Culture 2000; The Webster's Dictionary 1999]. Лексема *the West*, відповідно, позначає західну частину США, особливо територію на захід від Аллеганських гір; або територію на захід від Міссісіпі, північний захід США [The Webster's Dictionary 1999], західна частина США, що включає штати Вашингтон, Орегон, Каліфорнія, Нью-Мексико, Аризона, Колорадо, Юта, Невада, Огайо, Айдахо, Монтана і ін. [Longman Dictionary of Language and Culture 2000]. Аналіз ілюстративного матеріалу виявляє, що західну частину території Сполучених Штатів підрозділяють також на *the Middle West* (4) та *the Far West* (5), розуміючи території центральних штатів та колишні території Дикого Заходу.

(4) *Instead of being the warm center of the world, the Middle West now seemed like the ragged edge of the universe (...)* [Fitzgerald 2001, с. 4].

(5) *The church and the whorehouse arrived in the Far West simultaneously* [Steinbeck, с. 154].

Порівнюючи наївну та наукову картини світу можна зробити цікаві спостереження. За географічними даними, Грінвічський меридіан ділить Великобританію так, що одна частина опиняється в західній, а інша в східній півкулі. Згідно цього географічного критерія Європейський континент також здебільшого лежить у східній півкулі, що суперечить вживанню лексеми *the West* в англійській мові зі значенням «Європа, європейська цивілізація».

Для жителів США Європа, що географічно розташована на схід від Американського континенту також зберігає узагальнену назву *the West*. Найкоротший шлях від Америки до країн Далекого Сходу (*Far East*) – Китай, Японія – простягається у західному напрямку. Рухаючись у цьому напрямі американець потрапляє спочатку на Далекий Схід (*Far East*), а лише потім досягає Середньої Азії – в англійському варіанті *Middle East*. У цьому зв'язку репрезентативним є приклад з книги американської письменниці та мандрівника Елізи Скідмор. Вона багато разів була в Японії, і результатом її подорожей стала книга-путівник *Westward to the Far East*. Вже сама назва книги видається схожою на стилістичну фігуру оксюморон, хоча насправді відтворює реальний топографічний парадокс: перетинаючи Тихий океан у західному напрямку, письменниця потрапляє на Далекий Схід. У наступному прикладі (6) автор чітко розгалужує Захід та Схід, відносячи Північну Америку (*the New World*) до першого, а Японію (*the Old World*), яка є метою її подорожі, до другого. Синонімом лексеми *the Far East* стає лексема *Orient*. Ця лексема входить до складу концепту EAST. На відміну від лексеми *the East*, її значення чітко окреслене і прив'язане до певної території, а саме країн Азії, особливо Китаю та Японії [Oxford Advanced Learner's Dictionary 2000].

(6) *For four hours the ship winds its way through land-locked waters before it reaches the open ocean and begins the voyage to the Orient, away from the New World to the Old World, out of the West into the East* [Scidmore, 10].

В результаті дослідження можна зробити **висновок**, що лексеми *the East* та *the West* отримали в англійській мові два різних значення: географічний Схід та географічний Захід за меридіанним членуванням, та соціокультурно забарвлений Схід, що включає групу азійських країн, які лежать на схід від Європи, і Захід, що охоплює всі країни так званої «європейської» цивілізації. Таким чином, у даному випадку можна говорити про євроцентричну топографічну модель світу, відображену в англійській мові.

Література

География / Под ред. П.П. Ващенко, Е.И. Шиповича. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Вища шк. Головное изд-во, 1986. – 503 с. Дмитриев В.И. Григорян В.А. Навигация и локация: учебник для высших учебных заведений. – М.: «Моркнига», 2009. – 458 с. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. – Полтава: Довкілля-К, 2010. – С.783-784.

Список лексикографічного матеріалу

Longman Dictionary of Contemporary English. - Pearson Education Limited, 2000. - 3drd CD-Rom Edition. Longman Dictionary of Language and Culture. - London: Longman, 2000. - 1951c. Oxford Advanced Learner's Dictionary (eds. Wehmeier S., Ashby M.). - Oxford: Oxford University Press, 2000. - 1540 p. Online Etymological Dictionary. - Режим доступу: <http://www.etymonline.com/index.php> Webster's New World Dictionary of the American Language. Second College Edition (eds. David B. Gurlnik, Simon Schuster). - Pearson Education Limited, 1999. - 1356 с.

Список ілюстративного матеріалу

Fitzgerald S. The Great Gatsby. – Hertfordshire: Wordsworth Editions Ltd, 2001. – 122 p. Green G. The Quiet American. – М.: «Менеджер», 2004. – 174 с. Scidmore E. Westward to the Far East. – Режим доступу: http://www.archive.org/stream/westwardtofarea00goog/westwardtofarea00goog_djvu.txt Steinbeck J. East of Eden. - Режим доступу: <http://englishtips.org/1150796900-john-steinbeck-east-of-eden-unabridged.html>